

Utvikling av statistikken:

Utenlandskontrollerte foretak i Norge, utfordringer ved gjenbruk av administrative kilder og ved identifisering av eierskap

Nordisk statistikermøte 11-14. august 2010. København.

Bidragstere

Berit Emberland, ber@ssb.no/Eirin Totland, iri@ssb.no

Statistisk sentralbyrå, Norge

Avdeling for næringsstatistikk/Avdeling for nasjonalregnskap og finansstatistikk

Arbeidsområde

Emberland og Totland har bl.a. ansvar for arbeidet med utenlandsdimensjonen i foretaksstatistikken i SSB. Begge har arbeidet med etablering av statistikken over strukturen og aktiviteten til utenlandskontrollerte foretak i Norge (inngående FATS) i SSB, samt i to pilotprosjekter til Eurostat: en for eksport/import og en for sysselsettingsgrupper. Totland arbeider nå med å etablere en nasjonal statistikk over norske foretaks aktivitet i utlandet (utgående FATS). Begge arbeider sammen med bedrifts- og foretaksregisteret i etableringen av relevante kjennemerker knyttet til utenlandsdimensjonen i dette registeret.

Sammendrag/abstract

Tall for utenlandskontrollerte foretaks aktivitet i Norge benyttes til blant annet måling av graden av globalisering, internasjonale handelsforhandlinger og økonomisk forskning. Det er ikke egen datainnsamling til statistikk over utenlandskontrollerte foretaks aktivitet i Norge. I denne statistikken bygger vi på Statistisk sentralbyrås strukturstatistikker, som igjen benytter data fra administrative registre som Skattedirektoratets næringsoppgave, Regnskapsregisteret i Brønnøysund, Manntallet over merverdiavgiftspliktige (momsregisteret) og Arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret (AA-registeret). I strukturstatistikkene hentes det videre inn tilleggsopplysninger i egne skjema for et utvalg av foretakene. I populasjonsdannelsen nyttes også kun administrative kilder, så som Skattedirektoratets Aksjonærregister. For identifisering av ultimater eierskap er det få administrative kilder med tilstrekkelig kvalitet tilgjengelig per dags dato.

Hva er inngående FATS (Foreign affiliates statistics)

Dette er statistikk for virksomheten i utenlandskontrollerte foretak i Norge.

Statistikken gir grunnlag for å presentere de nasjonale tallene for strukturvariable som omsetning, bearbeidingsverdi, sysselsetting osv. med en ekstra dimensjon knyttet til å spesifisere de utenlandskontrollerte foretak i Norge som en egen gruppe. I tillegg får en samlede tall for virksomheten i norskkontrollerte foretak. Det er ingen særskilt datainnsamling og statistikken bygger

på strukturstatistikkene for de ulike næringer og tall fra undersøkelsen om næringslivets utgifter til forskning og utvikling (FoU). For å sikre ensartet FATS-statistikk innen EU/EØS-området er det vedtatt en EU/EØS-forordning om hvordan statistikken skal utformes med hensyn til omfang, innhold og aktualitet. Et foretak er kontrollert fra utlandet når et foretak, eller annen økonomisk enhet i utlandet, eier mer enn 50 prosent av det innenlandske foretaket (direkte eller indirekte).

1. Hvordan holde oppgavebyrden på et minimum ved bruk av eksisterende administrative data

Hovedprinsippene i arbeidet med å etablere den inngående FATS statistikken var

- Redusere oppgavebyrden for foretakene til et minimum ved å utnytte eksisterende administrative data
- Påvirke eiere av administrative data i deres utvikling av nye administrative kilder
- Dersom nødvendig bidra til forbedring av eksisterende undersøkelser i SSB, både for å forbedre informasjonen for å definere populasjonen av de utenlandskontrollerte og for de relevante statistiske kjennemerker
- Bidra til bedret konsistens mellom de ulike statistikkene

Lykkes med:

- Ingen oppgavebyrde for foretakene. 100 prosent gjenbruk av data
- Fått inn opplysning om eierskap i administrative data (Skattedirektoratets internprisingsoppgave)
- Koordinert populasjonsarbeidet mellom de ulike statistikkområder
- Bidratt til mer ensartet praksis, ens standard i de ulike statistikkene, hindret dobbelttelling
- Økt fokus på utenlandsdimensjonen i statistikkene

Gjenbruk og samordning av strukturstatistikkene (SBS)

I arbeidet med å etablere statistikk over utenlandsk eierskap i Norge håpet vi å bruke allerede tilgjengelig informasjon for de relevante næringene med de nødvendige variable. For inngående FATS skulle det i tillegg til data for de utenlandskontrollerte foretakene også gis sammenligninger mot hele næringslivet. Det ble tidlig klart at ikke alle de relevante næringer og variable var tilgjengelig i en samlet fil på foretaksnivå.

Utfordringene med å få korrekte data har vært mange. Vi vil her begrense oss til å nevne noen. Enkelte næringer, særlig olje- og gassutvinning, elektrisitetsforsyning og vannforsyning avviker i forhold til rapporterte foretakstall til Eurostat. Det var brukt cut-off for næringen olje- og gassutvinning. Dette fordi de små foretakene ikke betyr så mye for å få korrekte tall for verdiskapingen mv som de gjør for variabelen antall foretak. For inngående FATS valgte vi ikke å nytte cut-off populasjon for å få korrekte tall for antall foretak kontrollert fra utlandet. Det har vært en spesiell utfordring å få god korrespondanse mellom dataene på foretaks- og bedriftsnivå for disse næringene. Det var også tilfeller hvor ett og samme foretak var med i flere strukturstatistikker (dubletter). Årsaken til dette var at de ulike strukturpopulasjonene ikke ble dannet samtidig. Dersom bedrifts- og foretaksregisteret var blitt oppdatert med hensyn til næringskode i perioden mellom de ulike utvalgstrekkene kan dette ha ført til at det var ulik næringskode for samme foretak i ulike utvalg. En effekt av gjenbruket av dataene i FATS-sammenheng er at problemer med dubletter nå er blitt løst.

Påkobling av variable fra andre undersøkelser:

Forsknings- og utviklingsstatistikken (FoU)

FoU-statistikken er basert på en utvalgsundersøkelse. Det er ikke blitt tatt hensyn til FATS-populasjonen i utvalgsdannelsen, men det er gjort forsøk på å utvikle egne metoder for oppblåsing av FoU variablene for de utenlandskontrollerte foretakene. Generelt kan en si at alle de viktigste

utenlandskontrollerte foretakene er representert i FoU-statistikken, så for foretak med mer enn 50 sysselsatte anser vi tallene for å være representative. Tall for mindre foretak kan være underestimert, siden det ikke er gjort tiltak for å tilpasse utvalget til denne dimensjonen. Det arbeides imidlertid med denne problemstillingen. En annen problemstilling er at det ikke har vært samsvar i næringskodingen for enkelte foretak i FoU-statistikken og strukturstatistikken. I arbeidet med FATS- statistikken valgte vi å følge næringsklassifiseringene i strukturstatistikken. Dette sammen med oppblåsingsproblematikken gjør at det er noe avvik i publiserte tall i de ulike statistikkene – FoU, struktur og FATS.

Eksport og import av varer og tjenester

I forbindelse med pilotprosjektene for Eurostat har vi også høstet en del erfaringer med å koble data fra de ulike handelsstatistikkene med strukturstatistikkene.

Identifiseringsproblemer for konsernintern handel

Kilden for handel med varer var den månedlige tellingen av transaksjoner mellom innlendinger og utlendinger. Statistikken er basert på administrative data fra tollmyndighetene. Konsernintern eksport/import ble identifisert gjennom matching basert på navneopplysninger, navn på norsk importør/eksportør mot lignende navn på utenlandsk eksportør/importør i utenrikshandelsstatistikken. Resultatene fra koblingene ble supplert med kunnskap om relasjoner mellom konserntilhørighet mellom store norske importører/eksportører og store utenlandske eksportører/importører, selv om navnene ikke var identiske eller lignet. Den brukte metoden vil ikke identifisere all konsernintern handel slik at det vil være nødvendig å utvikle metoder for å estimere den manglende handelen i framtiden. For import/eksport av tjenester ble det nyttet to eksisterende undersøkelser: Undersøkelse om utenrikshandel med tjenester til Utenriksregnskapet og Strukturundersøkelse for sjøtransport. Det ble tatt inn spørsmål om konsernintern handel i disse undersøkelsene.

Ulike rapportører for samme virksomhet

For noen enheter, spesielt innen sjøtransport, er ofte den totale eksporten og importen rapportert fra hovedkontoret for poolen av skip eid av ulike foretak, mens strukturdata som omsetning og kostnader blir rapportert på foretaksnivå. (Dette er det tatt hensyn til i handelsstatistikken men da på et mer aggregert nivå.) Dette fører til uoverensstemmelser, for eksempel mellom omsetning og eksport av varer og tjenester og kjøp av varer og tjenester mot import av varer og tjenester.

Hva er varedelen og hva er tjenstedelen i en handel

Det har vært problemer når administrative data for handel av varer kobles mot spørreundersøkelser for data for handel med tjenester. Det er problemer med å skille ut varedelen i tallene over tjenstedhandel. På samme måte kan det i de administrative kildene for handel med varer inngå handel med tjenester. Til nå har det ikke vært kontrollert på foretaksnivå for å løse disse problemene. Dette er en oppgave vi trenger å se på framover sammen med en kost/nytte analyse.

2. Videreutvikle og kvalitetsforbedre administrative kilder for populasjonsdanning for inngående FATS

Strukturdata gir grunnlaget for hele populasjonen, dvs. hele næringslivet i Norge. De foretak som er eid fra utlandet (inngående FATS) er en delpopulasjon av strukturdatasettet. Utfordringene er å holde oversikt over selskaper i Norge med deres eierskifte, selskapenes økonomiske mellomværender med utlandet, nyetableringer og opphørte selskaper.

Kilde for å finne hvem som er utenlandskontrollert baseres i Norge hovedsakelig på Aksjonærregisteret. Aksjonærregisteret viser foretak med utenlandske aksjonærer. Registeret er et uttrekk fra Skattedirektoratets aksjonærregister hvor en finner enheter som aksjeselskap, aksjonær og aksjepost på ervervsnivå (for personlige aksjonærer, aksjonærmodellen). Aksjonærer kan være fysiske personer (fødselsnummer, D-nummer), juridiske personer hjemmehørende i Norge (organisasjonsnummer), utlandet og ukjent. For at en skal kunne bruke registeret for formålet med å danne utenlandspopulasjon må en kvalitetssjekke dataene.

I Statistisk sentralbyrå pågår det et prosjekt med å få utenlandsdimensjonen bedre inn i Bedrifts- og foretaksregisteret. Med dette er målet å videreutvikle og kvalitetsforbedre administrative kilder for bruk i statistikkproduksjonen. Utenlandsk eierskap i norske foretak har i tidligere år blitt vedlikeholdt i SIFON-registeret, et register over norske aksjeselskaper der hele eller deler av aksjekapitalen er på utenlandske hender, filialer i Norge av utenlandske foretak og norske datterselskaper (bare aksjeselskaper) i disse to gruppene. Registernavnet er en kortform av det registeret egentlig skal gi grunnlag for: *Statistikk over Internasjonale Foretaksetableringer Og Næringsvirksomhet*. Kildene til SIFON var fra og med 2006 Aksjonærregisteret, konsernregisteret i Bedrift og foretaksregisteret, fjorårets SIFON opplysninger, Enhetsregisteret, Næringsoppgaven, Undersøkelse om utenrikshandel med tjenester og internettsøk. Registeret var basert på mye manuell jobbing og en ønsket å forbedre kildene. Fra og med 2008 fikk en to nye kilder, EuroGroupRegister (EGR) og internprisingsoppgaven. De nye kildene viste hvilke foretak som var utenlandskontrollert ved hjelp av kjennemerket ultimate eierland. I prosjektet med å få utenlandspopulasjonen inn i Bedrifts- og foretaksregisteret håper en å videreutvikle de administrative kildene slik at mest mulig av arbeidet vil være maskinell kontroll, men noe manuelt arbeid er ikke til å unngå. Rådata en får fra aksjonærregisteret må gjennomgås og kobles på de andre kildene Statistisk sentralbyrå innehar, kilder som befolkningsregisteret (kjennetegn for personlige aksjonærer) og enhetsregisteret (kjennetegn for foretak/filialer som er aksjonærer) og fjorårets SIFON register med ulike kjennetegn. Den maskinelle gjennomgangen vil effektivisere arbeidet med populasjonsarbeidet, og det vil også bety at utenlandspopulasjonen er ferdig til bruk for statistikkprodusenter (som inngående FATS) tidligere på året enn før. En antakelig for ambisiøs målsetting, som kunne bringe oss inn i en ønskesituasjon, er å få på plass rutiner for populasjonsdannelsen og strukturstatistikkene som sikrer at inngående FATS kan rapporteres til Eurostat samtidig med strukturstatistikkene.

3. Hvordan finne ultimate eierskap (UCI)

Metoder for å identifisere ultimate eier

For å produsere FATS-statistikken må land til ultimate eier (siste ledd i eierkjeden) registreres. Opplysninger fra Bedrifts- og foretaksregisteret (BoF) og Aksjestatistikken er de sentrale kilder for å identifisere FATS-populasjonen. Disse kildene gir kun data for første ledd i utlandet og til og med 2006 er det ingen administrative datakilder for identifisering av ultimate eierland. Aksjestatistikken og Bedrifts- og foretaksregisterets informasjon om konsern bygger i første rekke på informasjon fra Skattedirektoratets Aksjonærregister. Både for årgang 2007 og 2008 ble internprisingsoppgaven til Skattedirektoratet brukt som en ny kilde for å bestemme ultimate eierland. Internprisingsoppgaven dekket for begge årene om lag en fjerdedel av hele FATS-populasjonen. Oppgaven er en nyttig tilleggskilde selv om erfaringene viser at opplysningene i internprisingsoppgavene ikke kan nyttes ukritisk. EuroGroupRegister (EGR) som gir konsernstruktur for de største selskapene i Europa har fra 2008 vært en viktig kilde.

Mye manuelt arbeid

Uten administrative kilder eller undersøkelser med informasjon om ultimate eierland har det vært svært arbeidskrevende å etablere denne informasjonen. Hovedkilder har vært selskapenes årsregnskaper, opplysninger fra BoF om styresammensetning, hjemmesider på internett samt informasjon fra ulike børser. Det har vært relativt enkelt å finne ultimate eierland for de større selskapene. Men det er vanskeligere å finne informasjon for de mindre selskapene. Vi har derfor sett om vi kan bruke land til største aksjeeier eller eier i første ledd i utlandet som erstatter/stedfortreder for de mindre selskapene. Også for det første leddet i utlandet fra Skattedirektoratets aksjonærregister nedlegges et betydelig arbeid hvert år for å finne informasjon om landtilhørighet for den delen av dataene som mangler slik opplysning i registerdataene.